

Oświadczenie w związku z zatrzymaniem i traktowaniem mężczyzny podejrzanego o zabójstwo w Mrowinach

- Nie były potrzebne kajdanki zespolone ani chwyt obezwładniający. Zatrzymany nie stawiał oporu
- Użyte przez policję środki wydają się w tym przypadku nieproporcjonalne i mają charakter pokazowy, stanowiący przykład manifestacji siły państwa wobec jednostki, do którego nie powinno dojść w demokratycznym państwie prawa
- Za niedopuszczalne należy uznać wyprowadzenie zatrzymanego z budynku boso i niekompletnie ubranego, a następnie pozostawienie zatrzymanego w takim stanie, w czasie wykonywania czynności procesowych. Takie zachowanie narusza godność zatrzymanego i stanowi pogwałcenie praw człowieka
- Z posiadanych informacji nie wynika, by podejrzany miał obrońcę (z urzędu lub wyboru), co może budzić wątpliwości co do właściwej realizacji jego prawa do obrony. Charakter popełnionego czynu (liczba ciosów nożem które miały być zadane ofierze) i zapowiedzi prokuratury o skierowaniu podejrzanego na badania psychiatryczne mogą sugerować, że człowiek ten może nie mieć właściwego rozeznania co do swojej sytuacji prawnej i znaczenia składanych oświadczeń.
- Mamy nadzieję, że opisane wyżej uwagi staną się przedmiotem refleksji ze strony odpowiednich władz i systemowych działań

Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur (KMPT) wyraża głębokie zaniepokojenie sposobem zatrzymania i traktowania przez Policję mężczyzny podejrzanego o zabójstwo 10-latki z miejscowości Mrowiny (woj. dolnośląskie).

Zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur wykonuje w Polsce Rzecznik Praw Obywatelskich. Podstawą prawną sprawowania mandatu KMPT jest Protokół fakultatywnego do ratyfikowanej przez Polskę Konwencji ONZ w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania.

Stan faktyczny

Z opublikowanego przez dolnośląską Policję nagrania oraz doniesień prasowych wynika, że 16 czerwca 2019 r., w godzinach popołudniowych, funkcjonariusze grupy realizacyjnej policji zatrzymali 22-letniego mężczyznę podejrzanego o zabójstwo.

Mężczyzna w czasie zatrzymania nie stawiał oporu.

Mimo to został położony na brzuchu, na podłodze, po czym założono mu kajdanki zespolone na trzymane z tyłu ręce i na nogi. Z budynku został wyprowadzony boso, w samej bieliźnie i koszulce, ze skutymi rękami i nogami. Funkcjonariusze stosowali chwyt obezwładniający, powodujący, że zatrzymany siedł mocno pochylony do dołu. Przez cały czas doprowadzenia zatrzymanemu towarzyszyli zamaskowani funkcjonariusze policji.

Zatrzymany został przesłuchany przez policję. W czasie przesłuchania siedział na krześle i był skuty kajdankami zespolonymi, założonymi na ręce trzymane z tyłu i nogi. Był boso, ubrany jedynie w bieliznę i koszulkę. Zdjęcie z tego przesłuchania zostało zamieszczone na jednym z portali społecznościowych. Mężczyzna nie miał na nim zasłoniętej twarzy. Zdjęcie podpisano "Niech każdy go zobaczy...". W komentarzach do zdjęcia podano pełne dane zatrzymanego i link do jego konta na portalu społecznościowym. Zdjęcie zostało wielokrotnie udostępnione przez użytkowników. Pojawiły się też wpisy, w których życiono mężczyźnie śmierci i nawoływano do linczu. Policja wszczęła w tej sprawie postępowanie wyjaśniające.

Po kilku godzinach od zatrzymania mężczyzna został doprowadzony do Prokuratury Okręgowej w Świdnicy, gdzie zostały mu przedstawione zarzuty i został przesłuchany w charakterze podejrzanego. Przesłuchanie trwało pięć godzin i odbywało się późno w nocy (20:00-1:00). Mężczyzna przyznał się do zarzucanego mu czynu.

18 czerwca 2019 r. Sąd Rejonowy w Świdnicy zastosował wobec mężczyzny środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztu na okres trzech miesięcy.

Zatrzymanemu nie udzielono pomocy prawnej.

Przez cały okres pozostawania w dyspozycji organów ścigania, przesłuchań i innych czynności procesowych oraz posiedzenia sądu w przedmiocie tymczasowego aresztowania, podejrzany nie miał obrońcy – zarówno z wyboru, jak i z urzędu.

Ocena Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur

W ocenie Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur sposób traktowania zatrzymanego przez organy ścigania **stanowi poniżające traktowanie**, które jest bezwzględnie zabronione zarówno przez Konstytucję (art. 40), jak i umowy międzynarodowe (art. 16 Konwencji ONZ w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, art. 3 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 1950 r., art. 7 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych).

Sposób zatrzymania i doprowadzenia zatrzymanego na czynności procesowe był nieproporcjonalny do sytuacji i nie znajduje uzasadnienia z punktu widzenia celu samej czynności. Wątpliwości budzi samo użycie grupy realizacyjnej w stosunku do 22 latka - osoby, która nie działała w ramach zorganizowanego związku lub grupy przestępczej lub związku o charakterze zbrojnym. Użyte przez policję środki wydają się w tym przypadku nieproporcjonalne i mają charakter pokazowy, stanowiący przykład manifestacji siły państwa wobec jednostki, do którego nie powinno dojść w demokratycznym państwie prawa.

Uzasadnienia nie znajduje też stosowanie po zatrzymaniu kajdanek zespolonych oraz chwytu obezwładniającego. Stosowanie takich środków stanowi dodatkową, nieuzasadnioną dolegliwość. Zatrzymany nie stawiał bowiem oporu, nie był agresywny, zaś doprowadzenia odbywały się w asyście licznej grupy funkcjonariuszy, zdolnych do odpowiedniej reakcji w przypadku agresji lub próby ucieczki. W ocenie KMPT zatrzymany mógł zostać doprowadzony na czynności procesowe bez kajdanek. W przypadku uzasadnionej konieczności zapobieżenia ucieczce, agresji lub autoagresji, wystarczającym środkiem wydaje się stosowanie kajdanek zakładanych na ręce.

Zgodnie z ustawą o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej środki te używa się lub wykorzystuje w sposób niezbędny do osiągnięcia celów tego użycia lub wykorzystania, proporcjonalnie do stopnia zagrożenia, wybierając środek o możliwie jak najmniejszej dolegliwości (art. 6 ust. 1).

W tym kontekście niepokój budzi też stosowanie kajdanek zespolonych podczas przesłuchania przez policję. Zatrzymany znajdował się bowiem w budynku Policji, zaś w czynności procesowej uczestniczyło kilku policjantów. Funkcjonariusze mieli więc możliwość zapewnienia bezpieczeństwa i właściwej realizacji czynności służbowej, bez uciekania się do tak restrykcyjnego środka jakim są kajdanki zespolone.

Za niedopuszczalne należy uznać wyprowadzenie zatrzymanego z budynku boso i niekompletnie ubranego, a następnie pozostawienie zatrzymanego w takim stanie, w czasie wykonywania czynności procesowych. Takie zachowanie narusza godność zatrzymanego i stanowi pogwałcenie praw człowieka.

KMPT jest również zaniepokojony niezapewnieniem podejrzanemu odpowiedniej pomocy prawnej. Z posiadanych informacji nie wynika, by podejrzany miał obrońcę (z urzędu lub wyboru), co może budzić wątpliwości co do właściwej realizacji jego prawa do obrony. Charakter popełnionego czynu (liczba ciosów nożem które miały być zadane ofierze) i zapowiedzi Prokuratury o skierowaniu podejrzanego na badania psychiatryczne mogą sugerować, że człowiek ten może nie mieć właściwego rozeznania co do swojej sytuacji prawnej i znaczenia składanych przez siebie oświadczeń i powinien mieć przyznanego obrońcę z urzędu.

Zgodnie z Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania (Dz.U.UE.L.2016.297.1) podejrzani, którzy nie posiadają wystarczających środków na pokrycie kosztów pomocy adwokata, mają prawo do korzystania z pomocy prawnej z urzędu, gdy wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości. Pomoc prawna z urzędu powinna być przyznana bez zbędnej zwłoki i najpóźniej przed przesłuchaniem danej osoby przez Policję, inny organ ścigania lub przez organ sądowy, lub przed przeprowadzeniem konkretnych czynności dochodzeniowo-śledczych lub dowodowych.

Kontakt zatrzymanego z obrońcą od momentu zatrzymania, stanowi też podstawową i minimalną gwarancję prewencji tortur i innych form złego traktowania. Ryzyko tortur jest bowiem największe bezpośrednio po zatrzymaniu, a wyroki polskich sądów pokazują, że tortury w Polsce są nadal poważnym problemem.

Niepokój KMPT budzi też nocne przesłuchanie podejrzanego w Prokuraturze. Nie jest to odpowiednia pora do realizacji czynności procesowej i o ile nie uzasadniają jej szczególne okoliczności danej sprawy, należy jej unikać. Nie ma bowiem żadnych przeszkód procesowych, by zatrzymany został przesłuchany następnego dnia, w obecności i po konsultacji ze swoim obrońcą. Dokonywanie przesłuchania w godzinach nocnych, gdy zatrzymany jest wyczerpany fizycznie i emocjonalnie samym faktem zatrzymania i poprzednim przesłuchaniem policyjnym, nie może być uznane za humanitarne traktowanie.

KMPT jest również zaniepokojony zamieszczeniem zdjęcia podejrzanego na jednym z portali społecznościowych, z podaniem jego danych osobowych i nawoływaniem do linczu. KMPT wyraża przekonanie, że powyższe zachowania staną się przedmiotem rzetelnych i wnikliwych postępowań karnych i dyscyplinarnych, które doprowadzą do ujawnienia sprawcy i wymierzenia kary adekwatnej do czynu.

KMPT ma również nadzieję, że opisane wyżej uwagi staną się przedmiotem refleksji ze strony odpowiednich władz i systemowych działań, które nie tylko wyeliminują wskazane nieprawidłowości, ale przede wszystkim doprowadzą do zmiany postaw w Policji, w pełni szanujących prawa człowieka. Przeciwdziałanie torturom jest bowiem procesem złożonym, wymagającym holistycznego, systemowego podejścia do tego zagadnienia oraz edukacji i odpowiednich ram prawnych.

Protokół fakultatywny do Konwencji ONZ w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania z 18 grudnia 2002 r. wskazuje w preambule, że „skuteczne zapobieganie torturom oraz innemu okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu wymaga edukacji i połączenia szeregu środków legislacyjnych, administracyjnych, sądowych i innych”.

Europejski Komitet ds. Zapobiegania Torturom oraz Niehumanitarnemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) podkreśla, że skuteczne zapobieganie torturom i innym formom niewłaściwego traktowania przez funkcjonariuszy Policji wymaga zmiany kultury policyjnej, ukierunkowanej na poszanowanie praw człowieka i reagowania funkcjonariuszy na wszelkie przypadki złego traktowania przez ich współpracowników. Przemoc wobec osób pozostających pod nadzorem Policji powinna być postrzegana jako naruszenie praw człowieka oraz niedopuszczalny brak profesjonalizmu, który ma wpływ na wizerunek całej Policji. Zmiana sposobu myślenia oraz działania w Policji powinna rozpocząć się od konkurencyjnego i rygorystycznego systemu selekcji do służby oraz odpowiedniego wynagrodzenia, które stanowi ważne narzędzie do przyciągnięcia najlepszych kandydatów i utrzymania wysoce kompetentnego personelu [zob. Dwudziesty Ósmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2019) 9, § 69-71; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2014) 21, § 24].

KMPT wyraża nadzieję na konstruktywny dialog władz w zakresie prewencji tortur i skuteczne zmiany systemowe.